

Шевря М.Ю.

ІНСТИТУТ ІННОВАЦІЙНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

В статі визначені основні складові механізму інституалізації інноваційного підприємництва як фактора формування національної конкурентоспроможності. Окреслені основні моделі інноваційного розвитку національної економіки, в межах реалізації яких відбувається процес інституалізації. Виявлені основні напрямки формування інститутів інфраструктури інноваційного підприємництва.

Ключові слова: національна економіка, стратегічний потенціал, інституалізація, інститут, інфраструктура.

ВСТУП

Ускладнення глобального та регіонального конкурентного середовища викликає необхідність розвитку стратегічного потенціалу країни, функціонування якого забезпечує формування довгострокових конкурентних переваг. Активізація стратегічного потенціалу базується на формуванні інституціональної архітектури конкурентоздатної країни, перевід економіки на інноваційну модель розвитку, впровадження структурних та регуляторних новацій. Тому дослідження механізмів, які активізують стратегічний потенціал і виступають модераторами довгострокових конкурентних переваг національної економічної системи, набувають дедалі все більшої актуальності.

Проблеми інституалізації національної економіки розглянуті в працях В.Гейця, Л. Федулової, В.Міклової та інших вітчизняних дослідників. Але визначення основних шляхів інституалізації національного господарства не знайшли достатньої уваги.

Метою даної роботи є обґрунтування основних напрямків інституційних трансформацій, які визначають формування національних конкурентних переваг.

В процесі дослідження були використані методи індукції, наукової абстракції, аналізу, синтезу та інші.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Важливим наслідком розвитку інституційного потенціалу, як частини стратегічного, є зниження ризикованості та невизначеності функціонування національного господарства шляхом встановлення правил визначення та вибору альтернатив економічної поведінки складових потенціалу. Норми і традиції в даному випадку використовуються як інструменти, що забезпечують структурованість і [©]передбачуваність шляхів та результатів розвитку національної економіки. Норми та традиції в суспільстві дозволяють також приймати структуровані управлінські рішення, особливо стратегічного характеру, тому що спонукають економічних і соціальних агентів діяти відповідно встановлених на полі дій правил, норм, прав та обов'язків. Особливе значення набуває розширення інституціонального потенціалу у сфері контрактів та угод, які є основою підприємницької діяльності, соціального партнерства, взаємодії держави і бізнесу.

Здійснення інституційних перетворень може бути проведено за одним з наступних підходів: конструктивним чи компромісним. При конструктивному підході відбувається побудоване на раціональних основах конструктивне оформлення політичної та економічної організації держави на основі застосування методів та моделей стратегічного управління, яке передбачає визначення мети та запланованих пріоритетних шляхів розвитку держави. Конструктивний підхід разом із швидкими реформами І.Г. Манцуров називає революційною моделлю змін, усі інші комбінації з повільними реформами – еволюційною моделлю.

Компромісний підхід передбачає спонтанні ситуативні інституційні підходи вирішення проблем у сфері економіки чи політики в момент їх виникнення чи виявлення. Формування конкурентоспроможності потенціалу держави неможливо шляхом компромісного підходу, тому що:

1. Наявність окремих, притаманних спонтанному інституційному фрейму інститутів не може забезпечити інституційну систему ринкових перетворень, формування оптимальної державної інституційної структури.

2. Реагування на проблеми в момент їх виникнення не забезпечує негайну їх ліквідацію та усунення наслідків, що значною мірою гальмує подальший розвиток держави. Прояв проблеми не може не залишити наслідків, на виправлення яких потрібні ресурси та час, що значною мірою знижує рівень ефективності управління.

3. Управління проблемними ситуаціями в момент їх виникнення, їх діагностика, структуризація і об'значення шляхів вирішення відносяться до оперативного управління, яке хоча і важливе, але лише слугує забезпеченню організації та проведенню ефективного стратегічного управління. Стратегічне управління буде ефективним при реалізації стратегічних рішень, які базуються на своєчасному аналізі та виявленні проблем за ознаками, які свідчать про їх можливе виникнення.

При формуванні інституціонального потенціалу рекомендовано звернути увагу на елементи інституціональної системи, яка включає регулювальну, нормативну та культурно-пізнавальну підсистеми [1].

Рядом науковців рекомендовано мотивуючи важелі інноваційного розвитку визначати в залежності від типу моделі інноваційного розвитку національної економіки. В. Стадник окреслює наступні типи інноваційного розвитку країни: науково-технічне лідерство; швидке поширення перспективних нововведень; усебічний інноваційний розвиток. Для України з її доволі високим інтелектуальним та креативним потенціалом і ризиково-індивідуалістичним типом менеджменту найбільш перспективною рекомендована модель усебічного інноваційного розвитку, яка, з одного боку, створює передумови для підвищення інноваційної наповнюваності функціонування малого бізнесу, а з іншого – може сприяти розвитку пріоритетних для країни галузей, створюючи умови для появи «точок економічного зростання», що виникатимуть на основі науково-технічних розробок, які створені в певному регіоні [3]. Складовими даного типу моделі інноваційного розвитку національної економіки запропоновані державне фінансування у обґрунтованих і необхідних обсягах освітньої галузі; пільговий режим оподаткування інноваційних проектів; податкові канікули на прибуток, отриманий від реалізації інноваційних проектів; прискорена амортизація.

Джерелом розвитку є виникнення і розв'язання протиріч різних рівнів: від особистого – до міждержавного. Але при формуванні інституціонального потенціалу країни певні протиріччя можуть приймати форму обструкцій. Головними елементами суперечностей названі наступні: принципова невизначеність вибору між альтернативними напрямками подальшого розвитку, збереження позаекономічних (владних) методів управління, високий рівень соціально-економічних витрат ринкової трансформації, велика питома вага у валовому внутрішньому продукті результатів діяльності кримінального тіньового сектора, відсутність державної політики, що визначає пріоритети інституційного оформлення відносин між економічними суб'єктами [1]. Крім вказаних обструкцій, які потрібно враховувати, неможливо не назвати такі як нерозвиненість і небажання розвивати соціальне партнерство, виникнення і загострення протиріч між найманими працівниками та роботодавцями, правовий нігілізм, корупція.

Розвиток інституту підприємництва здійснюється через посилення функцій останнього (економічної, соціальної, політичної, інформаційної, інноваційної, культурної), що певною мірою залежить від державної політики формування підприємницької інфраструктури (рис.1).

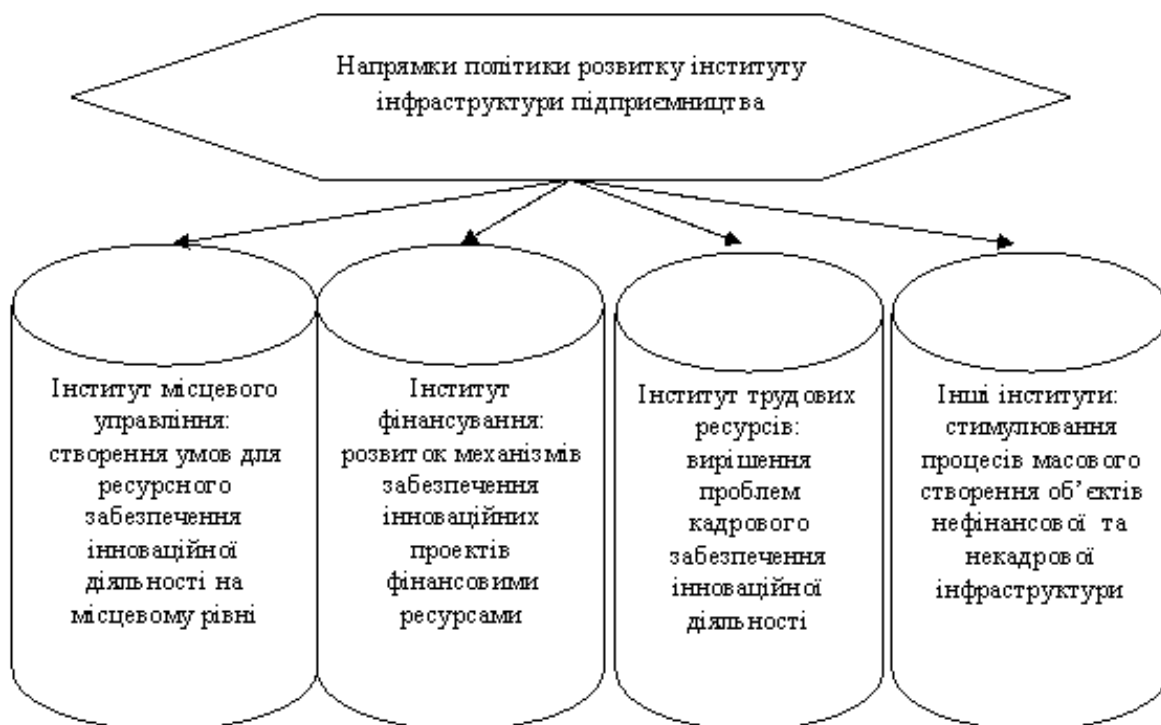

Рис. 1 Напрямки державної політики з розвитку інституціональної інфраструктури інноваційної підприємницької діяльності [5]

У складі першого напрямку запропоновано проведення конкурсів серед наукових та освітніх організацій щодо

утворення на їх базі інноваційних бізнес-інкубаторів, діяльність яких буде фінансуватися державою.

Для забезпечення інноваційних проектів фінансовими ресурсами доцільно прискорити створення державних інноваційних фінансово-кредитних установ; створити інститут державного «посівного» фінансування інноваційних проектів; створити механізми державного гарантування та страхування кредитів, спрямованих на низько ризикові інноваційні операції, наприклад, оновлення основних засобів, закупівлю ресурсозберігаючих технологій, розвиток персоналу; розробити систему податкового стимулювання інноваційної діяльності, зокрема, мало високотехнологічного бізнесу; провести комплекс заходів щодо сприяння розвитку венчурного підприємництва ініціювати формування мережі місцевих інвестиційних компаній.

Важливим напрямком активізації стратегічного потенціалу виступає посилення дії інституційних інвесторів суб'єктів ринку фінансових послуг, що виступають проміжною ланкою в інвестиційному процесі, перерозподіляють фінансові ресурси шляхом капіталовкладень активів приватних інвесторів, що були попередньо акумульовані, з метою зростання їх вартості, отримання прибутку чи досягнення певного рівня соціальної збалансованості.

Третій напрям державної політики може бути реалізований шляхом спрощення процедури створення нових технологічних парків; запровадження практики державної участі в акумулюванні початкового капіталу для новостворених технопарків та інкубаторів; створення мережі регіональних інноваційних центрів з активно інформаційною функцією; підтримки процесів створення віртуальних інноваційних бізнес-інкубаторів, які поширяють ведення інноваційної діяльності з застосуванням Інтернет.

Четвертий напрям стосується зусиль держави стосовно кадрового забезпечення інноваційної діяльності охочих два шляхи:

- збільшення держзамовлення на підготовку, перекваліфікацію та підвищення кваліфікації кадрів для інноваційної діяльності закладами освіти;
- створення сприятливих умов для реєміграції кваліфікованих фахівців із «критичних» економічних та технічних спеціальностей з-за кордону[5].

Крім вказаних заходів в межах четвертого напрямку державної політики підтримки інноваційної діяльності доцільно запропонувати активізувати міністерство освіти, науки, молоді та культури на впровадження двох складових системи підготовки спеціалістів у сфері інноваційної діяльності:

- інноваційний менеджмент,
- інноваційні технології (за видами економічної діяльності або іншим спрямуванням).

Інституалізація інноваційного підприємництва може проходити у формі еволюційного, кумулятивного та адаптивного змінення [1]. Еволюційний шлях передбачає виникнення нових периферійних правил і перетворення їх на інститути вищого порядку. Кумулятивне змінення представляє собою загальні зміни існуючих норм, правил та інститутів. Адаптивне змінення визначається адаптацією новітніх інститутів, які можуть бути привнесені ззовні, до існуючого середовища. Прикладом слугують правила західного менеджменту, які все ширше знаходять застосування на вітчизняних підприємствах.

Досвід країн, що домінують на ринку високих технологій, дав підстави В.М.Гейцю сформулювати наступні закономірності їхнього технологічного лідерства, які неможливо оминати при окресленні механізму активізації стратегічного потенціалу національної економіки [4, с. 27-38]:

1. Наука і інновації розглядаються не тільки як фундамент і інструмент підвищення конкурентоспроможності, але як базовий, фундаментальний елемент суспільства нового типу, заснованого на знаннях. Країни-лідери використовують на практиці концепції національних інноваційних систем, які визначають корпорації в якості основного двигуна економічного розвитку країни; розглядають інноваційну діяльність у інституціональному ракурсі.

2. Лідерство у жорсткій конкурентній боротьбі досягається не ціною політикою, а споживчими якостями продукції, що виробляється в даних країнах, при цьому вдосконалення якостей неможливо при ігноруванні інноваційного фактора. Оскільки, пише Л. І. Федулова, інноваційні процеси інтенсифікуються лише при відповідній зацікавленості бізнесу і стимулюючій ролі держави, такою ж мірою за конкуренцією високотехнологічних товарів та послуг виступає конкуренція податкових систем і державного регулювання, наукових потенціалів і систем освіти, охорони здоров'я, рівня культури і людського потенціалу різних країн. Конкуренція набуває настільки масштабного характеру, що у боротьбі на світовій економічній арені все частіше виступають політичні сили, включаючи керівників найвищого рівня [5, с. 38].

3. Основна частина наукових досліджень сфокусована в університетах, але корпоративні дослідницькі структури виступають як партнери. Розвиток наукових досліджень в корпоративних структурах зростає, зокрема потенціал наукових відкриттів і технічних можливостей. Компанія-лідер в інноваціях отримує додаткові конкурентні переваги.

4. Процес нагромадження знань та їх застосування регулюється інноваційною політикою, яка являє собою одну з складових частин державної політики, що поєднує цілий комплекс заходів, включаючи розвиток і взаємозв'язки по всьому циклові створення та реалізації інноваційного продукту, а також інтеграцію різних сфер

політики, що впливають на інноваційний процес [5, с. 39].

Знання у поєднанні з підприємницькою ініціативою, окреслені інституційними нормами, формують унікальні конкурентні переваги і забезпечують випереджальний розвиток економіки країни.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволяє зробити висновок, що для кожної національної соціально-економічної системи існує унікальна комбінація інституцій, яка спрямована на створення високорозвинутого стратегічного потенціалу, а її дія дозволяє сформувати інституціональні конкурентні переваги. Інститути, в сукупності створюючи інституціональну архітектуру, характеризуються дуалістичністю ролі в системі стратегічного потенціалу: з одного боку, інституціональна архітектура сама по собі представляє стратегічну складову потенціалу, а з іншого виступає інструментарієм формування стратегії та розвитку стратегічного потенціалу територіальної або національної соціально-економічної системи. При формуванні інституційних механізмів активізації стратегічного потенціалу враховується економічна складова, яка полягає в економії ресурсів, що залучені у стратегічному потенціалі. Стратегічні напрями інституціональних перетворень містять: випереджальний розвиток загальних інститутів ринку і правової держави; підвищення загального рівня транспарентності механізмів господарювання; професіоналізацію ринкової, соціальної і державної діяльності, стимулювання розвитку недержавних інститутів; розвиток цілісного інфраструктурного комплексу, інституційний аналіз і проектування та інші.

В подальшому дослідженні заплановано сформувати інституціональну модель активізації стратегічного потенціалу національної економіки.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мельнікова В. І. Національна економіка / В. І. Мельнікова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/12461220/ekonomika/harakteristika_ekonomichnogo_potentsialu#691
2. Мікловда В. П. Регіон : проблеми стратегічного розвитку / В. П. Мікловда, Н. Ю. Кубіній, Г. М. Ножова, Т. Ю. Климко. – Ужгород : Ліра, 2008. – 196 с.
3. Стадник В. В. Мотивуючі важелі й інструменти моделей інноваційного розвитку та умови їх ефективності / В. В. Стадник // Вісник Хмельницького національного університету. - 2009. – № 1. – С. 215 – 219.
4. Стратегічні виклики XXI століття суспільству та економіці України : в 3 т. – Т. 2 : Інноваційно-технологічний розвиток економіки / [за ред. акад. НАН України В. М. Гейця, акад. НАН України В. П. Семиноженка, чл.-кор. НАН України Б. Є. Кваснюка]. – К. : Фенікс, 2007. – 564 с.
5. Стратегічні виклики XXI століття суспільству та економіці України : в 3 т. – Т. 1 : Економіка знань – модернізаційний проект України / [за ред. акад. НАН України В. М. Гейця, акад. НАН України В. П. Семиноженка, чл.-кор. НАН України Б. Є. Кваснюка]. – К. : Фенікс, 2007. – 544 с.

Отримано 20.03.2013р.

© Шевря Мирослава Юрївна, здобувач кафедри економіки підприємства, менеджменту та логістики Ужгородського національного університету